

ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΣΤΗΡΙΞΗΣ

- Αρχικά, είναι σημαντικό να μελετήσουμε τη **γνωμάτευση** του ΚΕΔΑΣΥ, προκειμένου να ενημερωθούμε για το προφίλ του παιδιού και τις προτάσεις που έχουν γίνει για το εξατομικευμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης. Παράλληλα, συλλέγουμε πληροφορίες για το παιδί από τους **συναδέλφους εκπαιδευτικούς** του σχολείου, που το γνωρίζουν από προηγούμενα έτη.
- Εξίσου σημαντικό είναι να χτίσουμε μια **σχέση εμπιστοσύνης και ανοιχτής επικοινωνίας με την οικογένεια** του παιδιού. Είναι σημαντικό να αντλήσουμε πληροφορίες για τη ρουτίνα του μαθητή στο σπίτι, τα ενδιαφέροντά του, τις δραστηριότητες με τις οποίες ασχολείται, τους ενισχυτές που λειτουργούν ως κίνητρα. Η επικοινωνία με την οικογένεια είναι σημαντικό να διατηρηθεί σε όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, με στόχο οι γονείς να ενημερώνονται όχι μόνο για τις δύσκολες συμπεριφορές του παιδιού στο σχολείο, αλλά κυρίως για τις επιτυχίες του και τα μικρά ή μεγάλα βήματα προόδου που σημειώνει.

Τα χαρούμενα γράμματα (happy grams) είναι ένας τρόπος ενημέρωσης των γονέων για τα καθημερινά επιτεύγματα του παιδιού στο σχολείο!

Πηγή: <https://www.twinkl.gr/resource/t-m-2885-happy-gram-certificate>

- Αν το παιδί παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα ειδικών θεραπειών (λογοθεραπεία, εργοθεραπεία, ψυχολογική υποστήριξη κ.α.), είναι σημαντικό, εφόσον έχουμε τη συναίνεση των γονέων, να **επικοινωνήσουμε με τους θεραπευτές** για να αντλήσουμε περαιτέρω πληροφορίες σε σχέση με: α) τη λειτουργία/αλληλεπίδραση του παιδιού σε επίπεδο ένας προς έναν, β) τις μεθόδους/τεχνικές που χρησιμοποιούν οι θεραπευτές, όταν εργάζονται με το παιδί (π.χ. οπτική δόμηση προγράμματος, σύστημα PECS, κοινωνικές ιστορίες κ.α.), ώστε να υπάρχει συνέχεια και συνέπεια στον τρόπο δουλειάς με το παιδί σε όλα τα πλαίσια και γ) την πορεία και την πρόοδό του σε βάθος χρόνου.
- Εξίσου σημαντικό είναι να αφιερώσουμε χρόνο στην **παρατήρηση του παιδιού**, φροντίζοντας παράλληλα για την ασφάλειά του. Πώς κινείται στον χώρο του σχολείου, ποια ερεθίσματα/συνθήκες φαίνεται να το ενοχλούν, ποια κομμάτια/μαθήματα/δραστηριότητες του καθημερινού προγράμματος φαίνεται να απολαμβάνει, πώς αντιδρά όταν θυμώνει/

ενοχλείται, πώς εκδηλώνει τη χαρά/ενθουσιασμό του, πόση ώρα αντέχει να παραμείνει καθιστό/μέσα στην τάξη, σε ποιους χώρους του σχολείου προτιμάει να βρίσκεται.

- Τόσο για τις πρώτες ημέρες, αλλά και στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς είναι χρήσιμο να κρατάμε **ημερολόγιο με τα γεγονότα της ημέρας**. Είναι απαραίτητο να καταγράφουμε το πρόγραμμα του παιδιού, με ποιες δραστηριότητες ασχολήθηκε και με ποια σειρά, πότε εμφάνισε έκρηξη θυμού, τι προηγήθηκε της έκρηξης, πόσο χρόνο χρειάστηκε για να ηρεμήσει και με ποιον τρόπο ηρέμησε. Οι πληροφορίες αυτές θα μας βοηθήσουν να τροποποιήσουμε/διαμορφώσουμε το πρόγραμμά του με κατάλληλο τρόπο, ώστε στο μέλλον να προλάβουμε μια ενδεχόμενη έκρηξη, αλλά και να παρακολουθήσουμε την πορεία του σε βάθος χρόνου (π.χ. μείωση ή αύξηση των διασπαστικών συμπεριφορών).

Φύλλο καταγραφής συμπεριφορά μαθητή/μαθήτριας				
Όν/νομο:				
Ημ/νια:				
Πλαίσιο /Χώρος	Τι προηγήθηκε;	Ποια ήταν η συμπεριφορά;	Τι ακολούθησε;	Παρατηρήσεις

- Εξαιρετικά χρήσιμη στην αρχή κάθε σχολικής χρονιάς είναι η **διαμόρφωση του συμβολαίου της τάξης**. Το συμβόλαιο είναι κάτι που συνδιαμορφώνεται από εκπαιδευτικούς και μαθητές και περιλαμβάνει τις βασικές αρχές και αξίες, τους τρόπους λειτουργίας των μαθητών και των εκπαιδευτικών μέσα στην τάξη, αλλά και σε όλους τους χώρους του σχολείου. Αφιερώνουμε χρόνο στη διαμόρφωση του συμβολαίου. Δεν είναι απαραίτητα κάτι που θα διατυπωθεί μέσα σε μία διδακτική ώρα ούτε κάτι που θα παραμείνει αμετάβλητο σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς. Τις πρώτες ημέρες της σχολικής χρονιάς, οργανώνουμε σε συνεργασία με τον εκπαιδευτικό της τάξης δράσεις που θα επιτρέψουν στους μαθητές να γνωριστούν μεταξύ τους, να μοιραστούν τις σκέψεις και τις απόψεις τους για το συμβόλαιο και να εκφράσουν τι περιμένουν να πάρουν και να δώσουν στην τάξη τους τη φετινή σχολική χρονιά. Καθώς οι συγκεκριμένες δράσεις διαφέρουν συνήθως από τα αμιγώς μαθησιακά έργα, μπορεί να τραβήξουν το ενδιαφέρον και την προσοχή των μαθητών που δυσκολεύονται σε μαθησιακό επίπεδο, εμπλέκοντας το σύνολο της τάξης σε ένα ευχάριστο παιχνίδι γνωριμίας και συνδημιουργίας.

- Για όλους τους μαθητές, αλλά κυρίως για τους μαθητές με διαταραχή αυτιστικού φάσματος, πολύ σημαντικό ρόλο παίζει η ρουτίνα και η ύπαρξη ενός σαφούς προγράμματος, που τους επιτρέπει να προβλέπουν τι ακολουθεί μέσα στην ημέρα τους. Η διαμόρφωση ενός **οπτικού προγράμματος** με τα μαθήματα/δραστηριότητες της ημέρας και τις φωτογραφίες των εκπαιδευτικών και των χώρων στους οποίους θα μετακινηθεί το παιδί μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά, μειώνοντας το άγχος του παιδιού και αυξάνοντας σταδιακά την αυτονομία του. Το πρόγραμμα μπορεί να περιλαμβάνει, εκτός από τα μαθησιακά έργα, και άλλες δραστηριότητες που κινητοποιούν τους μαθητές, ώστε να επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ πιο απαιτητικών και πιο ευχάριστων δραστηριοτήτων.
- Η **οπτικοποίηση** μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για τους κανόνες/τους όρους του συμβολαίου της τάξης, για να γίνονται κατανοητοί και από παιδιά που δυσκολεύονται στην ανάγνωση.

Πηγή: <https://www.florastophasma.com/post/ακολουθώ-το-πρόγραμμά-μου>

Πηγή: <https://kiriataxia.gr/οπτικοποιημένοι-κανόνες-για-την-τάξη/>

- Αν για κάποιες διδακτικές ώρες το παιδί δυσκολεύεται να παραμείνει στη βασική αίθουσα διδασκαλίας, μπορούν να **οριστούν κάποιοι χώροι**, τους οποίους θα μπορεί να επισκέπτεται και οι οποίοι θα εμπεριέχονται στο πρόγραμμα (π.χ. βιβλιοθήκη). Στους χώρους αυτούς μπορούν να δημιουργηθούν γωνιές με αντικείμενα που μπορεί να χρησιμοποιήσει το παιδί για να απασχοληθεί ή να χαλαρώσει.
- Ακόμα και στη βασική αίθουσα διδασκαλίας, μπορεί να οριστεί μια **γωνιά χαλάρωσης** (π.χ. με μαξιλάρια), ένα **μικρό «εργαστήριο»** για απασχόληση με ευχάριστες δραστηριότητες μετά τη λήξη των μαθησιακών έργων.
- Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να χρειαστεί να γίνουν κάποιες **χωροταξικές διευθετήσεις**. Για παράδειγμα, το θρανίο του παιδιού θα μπορούσε να τοποθετηθεί σε μια πιο ήρεμη γωνιά της τάξης, χωρίς πολλά αισθητηριακά ερεθίσματα, προκειμένου να μπορεί να συγκεντρωθεί και να επενδύει περισσότερο στα μαθησιακά έργα.

Πηγή: <https://protoporiakiekpaideusi.blogspot.com/2017/08/blog-post.html>

Πηγή: <https://blogs.sch.gr/lizathao/2021/01/24/i-gonia-tis-iremias/>

- Για τους μαθητές με διαταραχή αυτιστικού φάσματος μπορεί να είναι εξαιρετικά αποτελεσματικές οι **δραστηριότητες με σαφή δόμηση**, τις οποίες μπορεί εύκολα να κατανοήσει το παιδί χωρίς να χρειάζεται να διαβάσει εκφωνήσεις ή να του δοθούν πολύπλοκες οδηγίες (π.χ. για τα παιδιά των πρώτων τάξεων του δημοτικού, φάκελοι εργασιών με ταυτίσεις, shoe-box tasks για ταξινόμησης).

Πηγή: <https://bluemountaintherapy.com/shoebox-tasks-for-skill-building/>

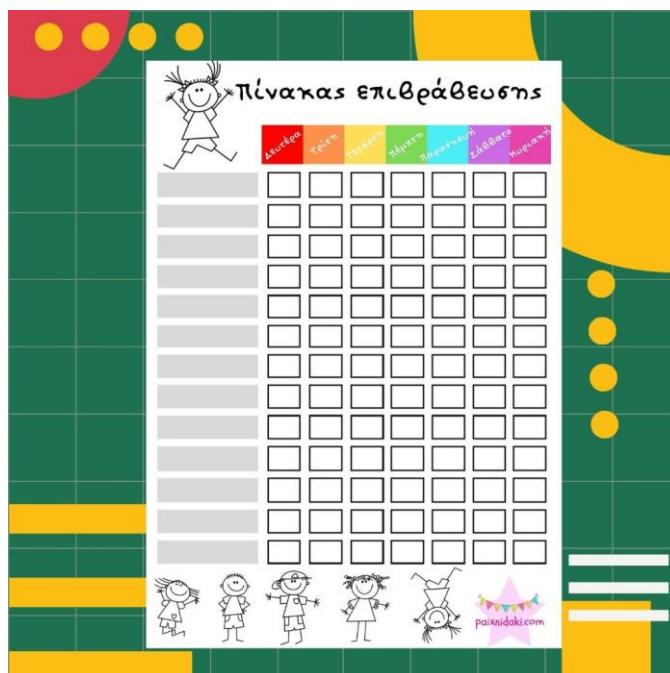
- Για τη διδασκαλία των κοινωνικών δεξιοτήτων, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε **κοινωνικές ιστορίες**, στις οποίες εξηγούνται με σαφήνεια οι καταστάσεις τις οποίες θα κληθεί να διαχειριστεί ένα παιδί στο σχολικό περιβάλλον και ποιες συμπεριφορές πρέπει να εκδηλώσει (π.χ. πώς περιμένω τη σειρά μου στο κυλικείο, σηκώνω το χέρι μου για να μιλήσω, πώς χρησιμοποιώ την τουαλέτα του σχολείου κ.α.). Προκειμένου οι κοινωνικές ιστορίες να γίνουν πιο ελκυστικές για τον μαθητή, μπορεί να αξιοποιηθεί, για παράδειγμα, ο αγαπημένος ήρωας κινουμένων σχεδίων, ο αγαπημένος ποδοσφαιριστής του μαθητή, ο οποίος θα αφηγείται την ιστορία και θα προτρέπει τον μαθητή να λειτουργήσει με τον κατάλληλο τρόπο.

Πηγή: <https://dwroulitateacher.gr/category/αυτισμός/κοινωνικές-ιστορίες/>

- Θα ήταν θεμιτό να χρησιμοποιήσουμε ένα **σύστημα επιβράβευσης/ενίσχυσης των θετικών συμπεριφορών**. Έρευνες έχουν δείξει ότι ο έπαινος λειτουργεί αποτελεσματικά στη μείωση των διαταρακτικών συμπεριφορών. Μια πολύ γνωστή και επιστημονικά τεκμηριωμένη στρατηγική αποτελεί το **σύστημα ανταλλάξιμων αμοιβών**. Η συγκεκριμένη τεχνική συνδυάζει τον έπαινο με την παροχή κάποιων συγκεκριμένων, ανταλλάξιμων αμοιβών (π.χ. μάρκες, αυτοκόλλητα), τις οποίες ο μαθητής χρησιμοποιεί για να «αγοράσει» κάποιους ενισχυτές. Κατά την εφαρμογή αυτής της τεχνικής είναι σημαντικό να προσδιοριστούν με σαφήνεια οι προσδοκίες συμπεριφοράς, προκειμένου να γνωρίζουν οι μαθητές ποιες συμπεριφορές πρέπει να εκδηλώσουν, ποιες συμπεριφορές ενισχύονται. Εξίσου σημαντικό είναι να προσδιοριστούν τα είδη των ενισχυτών και το κόστος τους (π.χ. τσίγλες=1 μάρκα, μικρά σνακ=2 μάρκες, απαλλαγή από την εργασία στο σπίτι=10 μάρκες, ελεύθερος χρόνος για παιχνίδι=12 μάρκες, πάρτι τάξης=15 μάρκες κ.α.). Επίσης, είναι

απαραίτητο να προσδιοριστούν οι διαδικασίες μέσω των οποίων κερδίζονται οι ενισχυτές (π.χ. πότε γίνεται η ανταλλαγή, πόσο συχνά κ.α.)

Πηγή: <https://paixnidaki.com/pinakas-epivraveusis/>

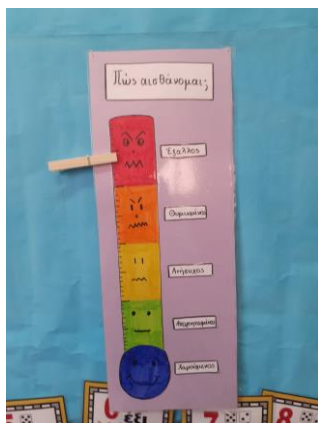
- Χρησιμοποιούμε διάφορα **αντικείμενα** που μπορούν να βοηθήσουν στην οργάνωση, τη βελτίωση της συγκέντρωσης, τον έλεγχο της κινητικότητας, την έκφραση και τη διαχείριση των συναισθημάτων (π.χ. χρονόμετρα, μπαλάκια αντιστρές, λάστιχα εκτόνωσης καρέκλας, συναισθημόμετρο κ.α.). Επίσης, αξιοποιούμε και εντάσσουμε τα **ιδιαίτερα ενδιαφέροντα** του παιδιού στα μαθησιακά έργα.

Πηγή: <https://www.iatronet.gr/article/119353/antistres-mpalakia-pos-vohthoyn>

Πηγή: <https://www.artemidaspatanews.gr/dimioygiki-apascholisi-kai-ektonosi-paidion-kai/>

Πηγή: <https://blogs.sch.gr/3nipkarlasmag/2022/02/14/ergastiria-dexiotiton-quot-nipion-paideia-to-protovima-sti-dimokratia-quot/>

- Είμαστε ευέλικτοι, ανοιχτοί, ακούμε τον μαθητή, τον ενθαρρύνουμε να μας εκφράσει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του, του εξηγούμε (ακόμα και όσα θεωρούμε αυτονόητα).
- Τέλος, ας μην ξεχνάμε ότι ο πιο σημαντικός παράγοντας για την επιτυχή προσαρμογή των μαθητών με δυσκολίες συμπεριφοράς, είναι η δημιουργία ουσιαστικής σχέσης με το παιδί. Είμαστε εκεί για να μπορέσουμε να «αντέξουμε» τις δύσκολες συμπεριφορές και να οριοθετήσουμε με σταθερότητα και συνέπεια το παιδί, για όσο καιρό το ίδιο δυσκολεύεται να λειτουργήσει αυτόνομα και με επιτυχία στον χώρο του σχολείου. Καθώς το παιδί προοδεύει και επιτυγχάνει τη σταδιακή ένταξή του στο σχολικό περιβάλλον, αποσύρουμε σταδιακά τη δική μας καθοδήγηση, αφήνοντας χώρο στο παιδί να ενεργήσει αυτόνομα.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Γελαστοπούλου Μ. & Μουταβελής Α. (επιμ.). (2017) *Εκπαιδευτικό υλικό για την παράλληλη στήριξη και την ένταξη των μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σχολείο*. Αθήνα: ΙΕΠ.
- Faherty, C. (2003). *Τι σημαίνει για μένα;* Αθήνα: Εκδ. Ελληνικά γράμματα.
- Gray, C. & Leigh White, A. (2003) *Κοινωνική Προσαρμογή. Πρακτικός οδηγός για αυτιστικά παιδιά και παιδιά με σύνδρομο Asperger*. Αθήνα: Εκδ. Σαββάλας.
- Heward, W.L. (2011). *Παιδιά με ειδικές ανάγκες. Μια εισαγωγή στην ειδική εκπαίδευση*. Αθήνα: Εκδ. Τόπος
- Hulac, D.M. & Briesch A.M. (2021). *Αποτελεσματική διαχείριση της συμπεριφοράς στη σχολική τάξη. Επιστημονικά τεκμηριωμένες στρατηγικές*. Αθήνα: Εκδ. Πεδίο.
- Τμήμα Πρωτογενούς Πρόληψης ΚΕΘΕΑ στη Σχολική Κοινότητα. (2020). *Οδηγός για Ασφαλή Σχολεία*. Αθήνα: Δίκτυο Υπηρεσιών Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης ΚΕΘΕΑ.